

گزارش سی و ششمین جلسه برگزار شده توسط کارگروه آذربایجان

فرهنگستان علوم پزشکی جمهوری اسلامی ایران

کارگروه استانی آذربایجان تاریخ برگزاری جلسه: ۱۴۰۴/۰۷/۰۷

محل برگزاری: سالن کنفرانس معاونت آموزشی دانشگاه علوم پزشکی تبریز

موضوعات جلسه:

▪ کاربرد عملی تفکر سیستم ها در تصمیم سازی سلامت: از تئوری تا عمل

اعضای حاضر در جلسه :

آقای دکتر انصارین (رئیس جلسه)

خانم دکتر دشمنگیر (مدعو)

آقای دکتر کاظمی

آقای دکتر پزشکی

آقای دکتر نوالی

آقای دکتر نادرپور

آقای دکتر رحیمی

آقای دکتر لامعی

خانم دکتر سیدی (دبیر جلسه)

خانم دکتر کبیری (مدعو)

خلاصه موضوع / موضوعات مطرح شده در جلسه:

تلاوت قرآن کریم

۱. آغاز جلسه با ارائه ای توسط جناب آقای دکتر لامعی شروع گردید

ارائه با محوریت تفکر علمی در سیستم‌های پیچیده و نقش آن در تصمیم‌گیری و سیاستگذاری سلامت آغاز شد. ابتدا ویژگی‌های چارچوب رایج تفکر علمی شامل موارد زیر بررسی شد:

- مسئله‌ای مستقل با علل روشن
- راه‌حل‌های آشکار و قابل اجرا
- امکان تعیین معیارهای موفقیت و ارزیابی نتایج
- محدودیت‌های چارچوب رایج در سیستم‌های پیچیده:

در سیستم‌های پیچیده سلامت، هیچ‌یک از فرضیات چارچوب رایج تصمیم‌گیری مصداق ندارد. ویژگی‌های این سیستم‌ها عبارتند از:

- روابط غیرخطی و حلقوی بین اجزا
- فاصله زمانی و مکانی بین علت و معلول
- وابستگی متقابل مسائل و عدم استقلال آن‌ها
- عدم شفافیت مسئله و راه‌حل‌ها
- عدم قطعیت در اجرا و ارزیابی نتایج
- عدم تناسب بین اقدامات و پیامدها (اقدامات کوچک ممکن است پیامدهای بزرگ داشته باشند)
- نبود معیارهای قطعی برای موفقیت و دشواری در قضاوت درباره نتایج

رویکرد جایگزین برای تصمیم‌گیری در سیستم‌های پیچیده:

برای مواجهه با این چالش‌ها، رویکردی سیستمی و پویا پیشنهاد شد که شامل مراحل زیر است:

۱. تعریف مسئله یا رفتار سیستم (دشوارترین مرحله)

۲. ترسیم رفتار سیستم در یک افق زمانی (از گذشته تا آینده)

۳. ارائه فرضیه‌هایی درباره ساختار سیستم

۴. شناسایی ساختارهای علی منجر به رفتار سیستم

۵. شبیه‌سازی ساختار سیستم و آزمون سیاست‌ها

۶. انتخاب سیاست‌های اثربخش بر اساس نتایج شبیه‌سازی

خلاصه	ارائه	و	هدف	جلسه:
این جلسه با هدف بررسی نقش تفکر علمی در تصمیم‌سازی‌های سلامت و با محوریت تحلیل سیستم‌های پیچیده تشکیل شد. ارائه با تأکید بر ضرورت تغییر نگرش از مدل‌های خطی سنتی به رویکردهای سیستمی پویا آغاز گردید. در این راستا، به بررسی محدودیت‌های تفکر علمی رایج و ارائه چارچوبی نوین برای درک بهتر پیچیدگی‌های نظام سلامت پرداخته شد.				

ویژگی‌های	چارچوب	رایج	تفکر	علمی:
در چارچوب رایج تفکر علمی، فرض بر این است که مسائل به صورت مستقل و با علل مشخصی ظهور می‌کنند و راه‌حل‌های آشکاری برای آن‌ها وجود دارد. این نگرش بر پایه این پیشفرض است که می‌توان با روش‌های مشخصی به بهترین راه‌حل دست یافت، معیارهای موفقیت را تعریف کرد و نتایج را به طور دقیق ارزیابی نمود. این رویکرد در مسائل ساده و خطی می‌تواند کارآمد باشد.				

محدودیت‌های	چارچوب	رایج	در	سیستم‌های	پیچیده:
در سیستم‌های پیچیده مانند نظام سلامت، بسیاری از فرضیات چارچوب رایج تصمیم‌گیری مصداق ندارند. روابط بین اجزای سیستم غیرخطی و حلقوی است و بین علت و معلول فاصله زمانی و مکانی وجود دارد. مسائل به هم وابسته هستند و راه‌حل‌ها واضح و شفاف می‌باشند. علاوه بر این، ارزیابی نتایج و تعیین معیارهای موفقیت با ابهامات زیادی همراه است.					

ویژگی‌های	سیستم‌های
پیچیده:	
سیستم‌های پیچیده دارای ویژگی‌های منحصر به فردی هستند که درک و مدیریت آن‌ها را دشوار می‌سازد. این ویژگی‌ها شامل روابط غیرخطی، وابستگی متقابل اجزاء، فاصله زمانی و مکانی بین علت و معلول، عدم شفافیت در مسئله و راه‌حل، و عدم قطعیت در اجرا و ارزیابی نتایج می‌باشد. در چنین سیستم‌هایی، اقدامات کوچک ممکن است پیامدهای بزرگ و غیرمنتظره‌ای به دنبال داشته باشند.	

رویکرد	جایگزین	برای	تصمیم‌گیری	در	سیستم‌های	پیچیده:
برای مواجهه مؤثر با سیستم‌های پیچیده، نیازمند اتخاذ رویکردی سیستم‌ها و پویا هستیم. این رویکرد شامل مراحل تعریف مسئله، ترسیم رفتار سیستم در طول زمان، ارائه فرضیه درباره ساختار سیستم، شناسایی روابط						

علّی، شبیه‌سازی سیستم و در نهایت آزمون و انتخاب سیاست‌های اثربخش می‌باشد. این فرآیند به صورت تکراری و پویا انجام می‌شود.

مراحل اجرای رویکرد سیستمی:

اجرای موفقیت‌آمیز رویکرد سیستم‌ها مستلزم گذر از مراحل مشخصی است. ابتدا باید مسئله یا رفتار سیستم به درستی تعریف شود. سپس رفتار سیستم در یک افق زمانی ترسیم گردد. در مرحله بعد، فرضیه‌هایی درباره ساختار سیستم ارائه شده و روابط علّی شناسایی می‌شوند. در نهایت، با استفاده از مدل‌های شبیه‌سازی، سیاست‌های مختلف آزمون و بهترین راه‌حل انتخاب می‌شود.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری:

با توجه به پیچیدگی ذاتی سیستم‌های سلامت، به کارگیری تفکر علمی سنتی نمی‌تواند پاسخگوی نیازهای تصمیم‌سازی در این حوزه باشد. ضرورت دارد با تغییر پارادایم و اتخاذ رویکردی سیستم‌ها، به درک بهتری از ساختار و رفتار نظام سلامت دست یابیم. این تغییر نگرش می‌تواند به سیاست‌گذاری‌های کارآمدتر و کاهش خطاهای تصمیم‌گیری بینجامد.

پیشنهادات برای اقدامات آتی:

به منظور نهادینه‌سازی رویکرد سیستم‌ها در تصمیم‌سازی سلامت، پیشنهاد می‌گردد کارگاه‌های آموزشی برای آشنایی ذی‌نفعان با مفاهیم سیستم‌های پیچیده برگزار شود. همچنین توسعه مدل‌های شبیه‌سازی برای مسائل کلان سلامت و ایجاد گروه‌های تخصصی برای تحلیل سیاست‌ها با این رویکرد، از دیگر اقدامات ضروری محسوب می‌شوند.

۳. بحث و تبادل نظر اعضای کارگروه

پس از ارائه، اعضای محترم با استقبال از این چارچوب، نظرات و پیشنهادات عملی خود را به شرح زیر بیان کردند:

لزوم عینیت‌بخشیدن به بحث با مطالعه موردی (Case Study):

اعضا پیشنهاد کردند برای درک ملموس‌تر تفکر سیستم‌ها، بر روی یک یا چند موضوع عینی و چالش‌برانگیز سلامت متمرکز شوند. موارد زیر به عنوان مثال پیشنهاد شد:

پدیده «زیرمیزی» در نظام سلامت: به عنوان نمادی از یک مشکل فرهنگی-اقتصادی پیچیده که ریشه در

ساختارهای حاکمیتی، درآمد پزشکان و انتظارات جامعه دارد.

سیاست‌گذاری در حوزه آموزش پزشکی: بررسی علل "بیسواد بار آمدن دانشجویان پزشکی" با در نظرگیری حجم دروس، روش‌های تدریس منسوخ، سیستم ارزشیابی و انگیزه‌های فارغ‌التحصیلان.

مسائل کلان فرابخشی: مشکلاتی مانند آلودگی هوا، ترافیک و کیفیت تغذیه مردم که به وضوح نشان می‌دهد سلامت، در انحصار وزارت بهداشت نیست و نیاز به یک نگاه «فراسازمانی» و «فرابخشی» دارد.

تدوین یک استراتژی دووجهی برای فرهنگستان:

اعضا توافق کردند که خروجی کارگروه باید در دو مسیر موازی پیش برود:

۱. تهیه یک «بسته سیاستی» توجیهی: هدف این بسته، متقاعدسازی فرهنگستان و سایر نهادهای سیاست‌گذار است. در این سند باید با استناد به منابع معتبر علمی:

- جایگاه و محدودیت‌های تفکر علمی رایج توضیح داده شود.
- دلایل برتری و ضرورت «تفکر سیستم‌ها» به عنوان تنها راهکار عملی برای مدیریت سیستم‌های بسیار پیچیده‌ای مانند سلامت تشریح گردد.
- این نکته کلیدی القا شود که «تفکر علمی مورد نظر ما، همان تفکر سیستم‌ها است».
-

۲. انجام یک تحلیل عملی و گام‌به‌گام: به موازات تهیه بسته سیاستی، یک مثال واقعی (مانند آلودگی هوا یا سوءتغذیه) با روش تفکر سیستم‌ها تحلیل شود. این کارگاه عملی، هم به درک بهتر اعضا کمک می‌کند و هم به عنوان یک سند مکمل و اثبات‌کننده برای بسته سیاستی عمل خواهد کرد.

بازتعریف رادیکال از مفهوم سلامت و مسئولیت آن:

یکی از اعضا با تأکید بر اینکه «سلامت پیچیده‌ترین سیستم روی کره زمین است»، یک تغییر پارادایم اساسی را پیشنهاد داد: «برداشتن مرزهای تصنعی». ایشان استدلال کردند:

مشکل آلودگی هوا را نمی‌توان به صنعت، حمل‌ونقل یا دولت خاصی نسبت داد. همه ما در درون این سیستم قرار داریم و همه مقصر و همزمان قربانی هستیم. این درک تنها زمانی ممکن است که مرزهای ذهنی و سازمانی را کنار بگذاریم.

سلامت یک «مسئولیت جمعی» است. بنابراین، دولت باید به عنوان یک کل، خود را مسئول ارتقای سلامت مردم بداند، نه فقط وزارت بهداشت را. این نگاه، مجلس، صنعت، کشاورزی، محیط زیست و فرهنگ را نیز به طور مستقیم در قبال سلامت مسئول می‌داند.

برای حل مسئله‌ای مانند تغذیه ناسالم، باید کل زنجیره ارزش غذا، از تولید در مزرعه تا رسیدن به سفره (شامل سیاست‌های یارانه‌ای، قیمت‌گذاری، تبلیغات و فرهنگ مصرف) به صورت یکپارچه دیده و مدیریت شود.

ارزیابی منفی از سیاست‌گذاری رایج:

جمع‌بندی اعضا حاکی از این بود که روش‌های سیاست‌گذاری رایج نه تنها ناکارآمد بوده، بلکه در بسیاری از موارد به پیچیدگی و عمق مشکلات افزوده است. تا زمانی که نگاه به مشکلات مردم و نحوه حل آن‌ها تغییر نکنند، نمی‌توان انتظار بهبودی در شاخص‌های کلان سلامت داشت.

۴. جمع‌بندی و مصوبات جلسه

پس از بحث‌های مفصل، موارد زیر به تصویب رسید:

۱. **انتخاب موضوع برای مطالعه موردی:** مقرر شد موضوعات پیشنهادی (زیرمیزی، آموزش پزشکی، آلودگی هوا) را اولویت‌بندی شده و یک مورد را برای تحلیل عملی در جلسه آینده انتخاب گردد.

۲. تشکیل دو گروه کاری:

گروه اول (تئوری و سیاست): مسئولیت تهیه پیش‌نویس «بسته سیاستی توجیهی» برای فرهنگستان را بر عهده خواهد گرفت.

گروه دوم (عملیات و مدل‌سازی): مسئولیت تحلیل گام‌به‌گام موضوع انتخاب‌شده با روش تفکر سیستمی و ترسیم نقشه روابط علی و معلولی آن را بر عهده خواهد گرفت.

۳. زمان بندی: مقرر شد هر دو گروه، گزارش پیشرفت خود را در جلسه آینده ارائه دهند.

۵. ختم جلسه

جلسه با جمع بندی نهایی و تعیین زمان جلسه آینده به پایان رسید.